

ADAM RUTA*

Działalność krakowskich oficyn wydawniczych na rzecz szkoły i edukacji w dwudziestoleciu międzywojennym

Działalność wydawnicza w dwudziestoleciu międzywojennym była skoncentrowana przede wszystkim w Warszawie, gdzie funkcjonowała blisko połowa wszystkich profesjonalnych oficyn edytorskich (291), kolejne miejsca zajmowały: Lwów (78 firm), Poznań (47) i Kraków (46). Mniejszymi ośrodkami były: Wilno (16 oficyn), Łódź (14) i Katowice (11). W pozostałych 49 miejscowościach działało 87 firm¹.

Odzwierciedleniem tej sytuacji było terytorialne rozmieszczenie wydawców podręczników szkolnych w II RP. Największa ich liczba, co można prześledzić na podstawie spisów podręczników dozwolonych do użytku w szkołach powszechnych w latach 1920/21–1929/30, skoncentrowana była w stolicy kraju, kolejne miejsca zajmowały: Lwów, Kraków, Poznań, Łódź oraz mniejsze ośrodki (zob. tab. 1).

Kraków w tym zestawieniu, z liczbą wydawców wahającą się w poszczególnych latach od 7 do 12, znajdował się na trzecim miejscu. Wśród edytorów były zarówno firmy profesjonalne (Księgarnia Geograficzna „Orbis”, Księgarnia Towarzystwa Szkoły Ludowej, Księgarnia Fabiana Himmelblaua czy Księgarnia Daniela Edwarda Friedleina), jak i wydawcy indywidualni, którzy wydawali podręczniki własnym nakładem.

* Dr, Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, Wydział Filologiczny, Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa, Katedra Badań Książki i Prasy, 30-084 Kraków, ul. Podchorążych 2.

¹ N. Kraśko, *Instytucje wydawnicze w II Rzeczypospolitej*, Warszawa 2001, s. 35. Nieco inne wyliczenia poczynił M. Pieczonka w publikacji: *Firmy wydawnicze w Polsce w latach 1918–1939 (próba rejestracji ilościowej)*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie”, Prace Bibliotekoznawcze V, z. 135, Kraków 1990, s. 41–56. Według niego na pierwszym miejscu pod względem liczby wydawców nadal była stolica, drugie miejsce zajmowały *ex aequo* Lwów i Kraków, a kolejne: Poznań, Łódź i Wilno.

Tabela 1. Rozmieszczenie terytorialne wydawców podręczników szkolnych w latach 1921–1930*

Miasto	Liczba wydawców
Warszawa	25–35
Lwów	12–17
Kraków	7–12
Poznań	3–8
Łódź	2–5
Tarnów	2–3
Katowice	1–4
Cieszyn	1–3
Wilno	1–2
Mikołów	1–2
Włocławek	1–2
Płock	1–2
Przemyśl	1–2
Kołomyja	1
Złoczów	1
Gdańsk	1

* Obliczenia własne na podst. wykazów Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego: *Spis podręczników szkolnych dla szkół powszechnych siedmioklasowych na rok szkolny 1920/21*, Warszawa 1920; *Spis podręczników szkolnych dozwolonych do użytku w szkołach powszechnych na rok szkolny 1921/22*, Warszawa 1921; *Spis podręczników szkolnych dozwolonych do użytku na rok szkolny 1922/23* Rozporządzeniem Ministra Wyznań Relig. i Oświec. Publicznego L. 929/K z dnia 10 czerwca 1922 roku, wydanie drugie niezmienione, Warszawa 1922; *Spis podręczników szkolnych dozwolonych do użytku w szkołach powszechnych na rok szkolny 1923/24* Rozporządzeniem Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, Warszawa 1923; *Spis podręczników szkolnych dozwolonych do użytku w szkołach powszechnych na rok szkolny 1924/25*, Warszawa 1924; *Spis podręczników szkolnych dozwolonych do użytku w szkołach powszechnych na rok szkolny 1925/26*, Warszawa 1925; *Spis podręczników szkolnych dozwolonych do użytku w szkołach powszechnych na rok szk. 1926/27*, Warszawa 1926; *Spis podręczników szkolnych dozwolonych do użytku w szkołach powszechnych na rok szk. 1927/28*, Warszawa 1927; *Spis podręczników szkolnych dozwolonych do użytku w szkołach powszechnych na rok szk. 1928/29*, Warszawa 1928; *Spis podręczników szkolnych i środków naukowych dozwolonych do użytku w szkołach powszechnych na rok szk. 1929/30*, Warszawa 1929.

Procentowy udział podręczników szkolnych wydawanych w Krakowie w całym dorobku krajowych oficyn wydawniczych w tym zakresie nie był wysoki. W latach 1920–1930 odsetek ten wahał się od 3,17% w roku szkolnym 1920/21 do maksymalnie 5,19% w roku szkolnym 1924/25; średnio wynosił 4,22%. W liczbach bezwzględnych spisy odnotowywały od 6 (1920/21) do 20 tytułów (1929/30) „krakowskich” podręczników i książek metodycznych dla nauczycieli, przy ogólnej ich liczbie 189–482².

² Obliczenia własne, źródło: zob. przypis pod tabelą.

Na czoło krakowskich wydawców podręczników wysuwa się bez wątpienia Księgarnia Geograficzna „Orbis”, której założycielem był Ludomir Sawicki, geograf, profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego. Sporo pisał i wydawał drukiem. Aby uniezależnić się od wydawców, założył w 1922 roku pod nazwiskiem swojej żony Marii Księgarnię Geograficzną „Orbis” (Dębniki, ul. Barska 41). W 1924 roku obok księgarni uruchomił drukarnię (Tłocznnię Geograficzną). Firma prowadziła skład główny wydawnictw kartograficznych Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego, lwowskiego „Atlasu” oraz zakładu G. Freytag i Berdt w Wiedniu. Sawicki sprowadzał z zagranicy wszelkie publikacje z dziedziny geografii. Nakładem księgarni ukazywały się serie: „Prace Instytutu Geograficznego UJ” (od 1923), „Biblioteczka Geograficzna Orbis” (od 1924) oraz „Krakowskie Odczyty Geograficzne” (od 1924). Ponadto „Orbis” wydawał czasopisma: „Wiadomości Geograficzne” redagowane przez Sawickiego (od 1923), „Orli Lot” (od 1924) i „Wierchy” (1926–1931). W ofercie księgarni znajdowały się pomoce naukowe do nauczania geografii, w tym barwne mapy odbijane w Wiedniu. Po śmierci Sawickiego firmę prowadzili spadkobiercy aż do wybuchu II wojny światowej³.

Mimo że firma była formalnie zarejestrowana na żonę Sawickiego, tajemnicą poliszynela było jego sprawstwo całego przedsięwzięcia. Powodowało to np. zadrażnienia z prof. Eugeniuszem Romerem, założycielem konkurencyjnego wydawnictwa „Atlas” we Lwowie (1921)⁴.

Ludomir Sawicki opracował w latach 1920–1921 i wydał własnym nakładem szereg podręczników i pomocy do nauki geografii w szkole powszechnej. Książki te znalazły się w publikowanych corocznie przez Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego spisach podręczników dozwolonych do użytku w szkołach powszechnych. Podręczniki autorstwa L. Sawickiego były w latach 1920–1930 wielokrotnie wznawiane, niektóre osiągnęły ponad 20 wydań. Zaliczają się do nich następujące pozycje: *Elementarz geograficzny. Pogadanki dla I i II stopnia siedmioklasowej szkoły powszechnej* (osiem wydań w latach 1920–1930), *Geografia dla III stopnia siedmioklasowej szkoły powszechnej* (20 wydań w latach 1921–1931), *Geografia dla IV stopnia siedmioklasowej szkoły powszechnej* (22 wydania w latach 1920–1932), *Geografia dla V stopnia siedmioklasowej szkoły powszechnej* (14 wydań w latach 1920–1931), *Geografia dla VI stopnia siedmioklasowej szkoły powszechnej* (8 wydań w latach 1921–1929), *Atlas konturowy. Zeszyt I, II i III. Zeszyt I: Polska* (17 mapek); zeszyt II: *Europa* w wydaniu mniejszym (6 mapek) i większym (18 mapek); zeszyt III: *Świat* (10 mapek)⁵, *Metodyka*

³ S. Wojciechowski, *Sawicki Ludomir*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, red. I. Treichel, Warszawa–Łódź 1972, s. 789; M. Klimaszewski, *Sawicki (Ślepowron Sawicki) Ludomir Juliusz*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 35, Wrocław 1994, s. 329–332; W. Chelmicki, *Ludomir Ślepowron Sawicki (1884–1928): geograf, geomorfolog, hydrograf, antropogeograf*, [w:] *Złota księga Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi. Cz. 1: Biografie uczonych*, red. A. Zemanek, Kraków 2000, s. 359–365; *Ludomir Sawicki: w osiemdziesiątą rocznicę urodzin (1884–1964)*, red. M. Dobrowolska, R. Mochacki, Warszawa 1968.

⁴ M. Klimaszewski, *Sawicki (Ślepowron Sawicki) Ludomir...*, s. 330.

⁵ Zeszyt pierwszy kosztował 1,70 zł, drugi 0,70 zł (mniejszy) lub 1,80 zł (większy), trzeci – 1 zł. Można było także nabywać oddzielne mapki po 10 gr.

geografii dla I–III oddziału siedmioklasowej szkoły powszechnej, Kraków 1921, nakład autora (współautor Piotr Hrabek), *Metodyka geografii dla stopnia I szkoły powszechnej*, Kraków 1929 (współautor Rudolf Hajnos).

Ponadto Sawicki wydał podręcznik do geografii dla szkół niemieckich w Polsce (*Geographie für deutsche Schulen in Polen*. I u. II Teil, Kraków 1925).

Rzecz jasna, oprócz niezwykle aktywnej na rynku podręczników i pomocy szkolnych Księgarni Geograficznej „Orbis” działali w Krakowie również inni wydawcy.

Dość licznie reprezentowane działali podręczniki do nauczania religii mojżeszowej. Krakowską proweniencję miały książki autorstwa dra Dawida Rosenmana (kierownika gimnazjum w Białymstoku w roku szk. 1922/23) oraz Salomona Spitzera⁶, nauczyciela gimnazjów i kierownika szkoły wydziałowej na krakowskim Kazimierzu. Zwłaszcza ten ostatni był autorem wielu podręczników do nauki religii żydowskiej w szkołach publicznych stopnia podstawowego, ukazujących się już od lat 80. XIX wieku. *Biblia dla młodzieży szkół średnich i wydziałowych*, Zeszyty I i II, Dawida Rosenmana wydana została nakładem izraelskiej gminy wyznaniowej w Krakowie w 1921 roku. Z kolei trzy podręczniki Salomona Spitzera: *Historia biblijna oraz zasady wiary i moralności*. Część I, II i III (wyd. 1 – 1907–1911, wyd. 2 – 1916, wyd. 3 – 1919); *Zdrój życia. Zasady wiary i moralności na podstawie Pisma Świętego* (wyd. 1 – 1910, wyd. 2 – 1918, wyd. 3 – 1928–1929) oraz *Dzieje biblijne, tj. Pięcioksiąg Mojżesza z nauką wiary i moralności dla młodzieży szkół powszechnych*, Część I i II (wyd. 5, Kraków 1929), ukazywały się nakładem autora.

W latach dwudziestych XX wieku niejednokrotnie dopuszczano warunkowo do użytku w szkołach podręczniki i pomoce wydane jeszcze przed I wojną światową. Tak było w przypadku *Atlasu geograficznego dla szkół średnich* Bronisława Gustawicza, wydanego w 1910 roku nakładem autora (skład główny w Księgarni Fabiana Himmelblaua), podręcznika dra Eugeniusza Piaseckiego *Zasady wychowania fizycznego. Gry i zabawy ruchowe dla dziatwy i młodzieży* (wydanego przez D. E. Friedleina w 1904 roku), *Botaniki szkolnej na klasy niższe dra Józefa Rostafińskiego* (wydanej w 1916 roku przez G. Gebethnera i Sp.), *Modelowania w szkole elementarnej i w domu* Stanisława Wójcika (wydanego nakładem autora w 1917 roku) czy *Ilustrowanych dziejów Polski porozbiorowej* Kaspra Wojnara z 1916 roku (wyd. 2 uzupełnione ukazało się w serii „Biblioteki im. Tadeusza Kościuszki”, nr 10). Atlas Gustawicza po raz ostatni został dopuszczony do użytku w roku szkolnym 1925/26, inne podręczniki wycofano wcześniej.

Ponadto kilka podręczników wydanych zostało nakładem Towarzystwa Szkoły Ludowej. Były to pozycje do nauki śpiewu Franciszka Koniora (*Wybór pieśni kościelnych na 2 i 3 głosy dla młodzieży szkolnej*. Część pierwsza: *Msze i pieśni przygodne*, Kraków 1923 i *Wybór pieśni kościelnych na 3 głosy dla młodzieży szkolnej*. *Wydanie drugie uzupełnione*. Część druga: *Pieśni adwentowe, Kolendy, pieśni postne, pieśni wielkanocne i pieśni przygodne*) oraz *Katechizm obywatelski* dra Mariana Janellego (Kraków 1927).

⁶ K. Samsonowska, *Spitzer Salomon*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, Kraków 2002, t. 41, s. 129–131.

Blżej niezidentyfikowane Towarzystwo Wydawnicze opublikowało podręcznik dla klas początkowych pt. *Moja książeczka. Nauka czytania i pisania (Dostosowana do potrzeb szkół świętujących Sabat)*, wydanie 5, Warszawa–Kraków 1920, zaś M. Świeżyński był autorem *Pieśni narodowych*, które doczekały się 12 wydań. Obie książki to edycje krakowsko-warszawskie o trudnej do ustalenia proveniencji. Jeszcze jednym przykładem kooperacji pomiędzy stołecznymi i krakowskimi wydawcami jest publikacja Konstantego Bzowskiego *Nauka o Polsce współczesnej*, wyd. 7, Warszawa–Kraków 1928, skład główny u M. Arcta w Warszawie (wyd. 8 – 1929, wyd. 9 – 1930).

Nakładem autora wydana została książka Kazimierza Garbusińskiego *Melodie. Podręcznik do nauki śpiewu dla I, II i III klasy gimnazjalnej oraz seminariów nauczycielskich*, Kraków 1925 (wyd. 2 – 1927). Prawdopodobnie również w taki sposób ukazała się praca dra Józefa Rostańskiego *Mały botanik, to jest łatwy sposób oznaczania roślin pospolitych w Polsce*, Kraków 1921 (skład gł. w drukarni Uniwersytetu Jagiellońskiego).

Krakowscy wydawcy nie skupiali się wyłącznie na podręcznikach szkolnych, ale podejmowali inicjatywy związane z szeroko rozumianą edukacją, np. wydawali opracowania lektur szkolnych. Przykładem może być znana i popularna seria „Biblioteka Narodowa”, powszechnie kojarzona z Wydawnictwem Zakładu Narodowego im. Ossolińskich. Niejednokrotnie umyka uwadze fakt, że przedsięwzięcie to miało swój początek w Krakowie, gdzie w latach 1919–1930 ukazało się 170 tomików zawierających najwybitniejsze dzieła literatury polskiej i obcej w opracowaniach znakomitych znawców piśmiennictwa⁷.

Krakowska Spółka Wydawnicza powstała wiosną 1919 roku z inicjatywy profesorów Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz ludzi związanych podczas I wojny światowej ze środowiskami legionowymi, przede wszystkim Centralnym Biurem Wydawnictw Naczelnego Komitetu Narodowego. Nowa oficyna wydawnicza przybrała formę spółki akcyjnej. Jednym z ważniejszych akcjonariuszy był dr Adam Muszyński, zarazem dyrektor administracyjny wydawnictwa⁸. Radę Nadzorczą tworzyli: prof. Stanisław Estreicher, prof. Stanisław Kot, prof. Tadeusz Sinko, dr Józef Muczkowski i rejent Tadeusz Starzewski jako jej przewodniczący⁹. Zastępcą dyrektora przez cały okres funkcjonowania firmy był Kazimierz Giebułtowski, odpowiedzialny za sprawy redakcyjne. Wydawnictwo rozpoczęło działalność, mając mocne zaplecze finansowe i materialne. Siedziba firmy mieściła się w domu Włodków przy ul. św. Filipa 25, zaś w 1922 bądź 1923 roku przy ul. Wiślanej 3 otwarto we współpracy z warszawską firmą Michała Arcta własną księgarnię pod szyldem Księgarni Jagiellońskiej. Dzięki osobistym kontaktom dyrektora Muszyńskiego z prof. Jerzym Michalskim, ministrem skarbu w latach 1921–1922, Wydawnictwo uzyskało znaczne przydziały papieru w dobrych gatunkach (trzeba

⁷ Wykaz tytułów „Biblioteki Narodowej” wydanych przez Krakowską Spółkę Wydawnicza zawiera Aneks 1.

⁸ A. Słapa, *Oczami księgarza*, [w:] *Cyganeria i polityka. Wspomnienia krakowskie 1919–1939*, Warszawa 1964, s. 7.

⁹ F. Bielak, *Ambitna „Biblioteka” i jej redaktor*, [w:] *Almanach Biblioteki Narodowej. W pięćdziesięciolecie wydawnictwa 1919–1969*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1969, s. 16; M. Brahmer, *Z pierwszych lat*, [w:] tamże, s. 23.

tu dodać, że moce produkcyjne polskich papierni, z reguły przestarzałych, były niewielkie, a w asortymencie dominował papier drzewny, często gorszy od gazetowego). Zapasy deficytowego papieru stanowiły ponadto doskonałą lokatę w okresie postępującej inflacji i dewaluacji marki polskiej¹⁰. Dyrektor Muszyński, z wykształcenia prawnik, dopiero z biegiem czasu nabierał doświadczenia w sprawach wydawniczych, dlatego sprawy redakcyjne scedował na swojego zastępcę – Kazimierza Giebułtowskiego¹¹. Dał się natomiast poznać już wcześniej jako doskonały organizator i menedżer, wierzone zatem, że i na tym stanowisku świetnie sobie poradzi. Dobre wyniki finansowe osiągnane w pierwszych latach działalności firmy ugruntowały pozycję Muszyńskiego i przyczyniły się do pozyskania nowych akcjonariuszy. W każdym razie początkowy okres obecności firmy na rynku wydawniczym był niezwykle owocny. Tym większym zaskoczeniem było zawieszenie działalności spółki w roku 1930, a następnie jej likwidacja cztery lata później¹². Trudno dziś, z perspektywy lat, ustalić, co było przyczyną upadku firmy. Na pewno, co potwierdzają wspomnienia księgarza Aleksandra Słapy, nie były tego powodem nieporozumienia między udziałowcami. Niewątpliwie istotną rolę odegrał ogólnoswiatowy kryzys gospodarczy z końca lat dwudziestych XX wieku, ale też nadmierna pewność siebie i wiara we własne siły kierującego firmą A. Muszyńskiego¹³. W 1929 roku, z okazji 10-lecia serii „Biblioteki Narodowej” ukazał się *Almanach Biblioteki Narodowej* i nie było to bynajmniej pożegnanie z tym wydawnictwem. Planowano dalszy rozwój w następnych latach.

Likwidację spółki prowadził wicedyrektor K. Giebułtowski (Muszyński wycofał się pod pretekstem choroby, a następnie powrócił do zawodu prawniczego, prowadząc kolejno praktykę notarialną w Łodzi, Brześciu n. Bugiem, Warszawie i Wyszakowie)¹⁴. Z pracy w Radzie Nadzorczej zrezygnował też Józef Muczowski.

Krakowska Spółka Wydawnicza specjalizowała się w seriach wydawniczych, były to: „Z historii i literatury”, „Biblioteka historyczna”, „Państwa współczesne” oraz „Teksty źródłowe do nauki historii w szkole średniej”. O tej ostatniej serii będzie jeszcze mowa w dalszej części artykułu. Oficyna wydawała też cieszące się powodzeniem u czytelników powieści Zofii Kossak o tematyce historycznej¹⁵ oraz prace Aleksandra Brücknera: *Słownik etymologiczny języka polskiego*¹⁶ i *Dzieje kultury polskiej*¹⁷.

¹⁰ F. Bielak, *Ambitna „Biblioteka”...*, s. 16.

¹¹ O Giebułtowskim jako redaktorze „Biblioteki Narodowej” pisali w samych superlatywach wybitni historycy literatury: Stanisław Pigoń i Julian Krzyżanowski, zob. *Almanach Biblioteki Narodowej. W pięćdziesięciolecie wydawnictwa 1919–1969*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1969, *passim*; słów uznania nie szczędził mu również Ignacy Chrzanowski, zob. tenże, *Biblioteka Narodowa*, [w:] *Almanach Biblioteki Narodowej. W dziesięciolecie wydawnictwa 1919–1929*, Kraków 1929, s. 15. Zob. też. M. Szawłowska, *Giebułtowski Kazimierz*, [w:] *Słownik Pracowników Książki Polskiej*, Warszawa–Łódź 1972, s. 257.

¹² A. Słapa, *Oczami księgarza...*, s. 7.

¹³ Tamże, s. 8–9.

¹⁴ J. Hulewicz, *Muszyński Adam*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 22, Wrocław 1976, s. 301–302.

¹⁵ *Pożoga* (1922, 2 wyd. – 1923, 4 wyd. – 1927), *Beatum scelus* (1924, 2 wyd. – 1927), *Szaleńcy Boży* (1929, 2 wyd. – 1930), *Złota wolność* (1928, 2 wyd. – 1929), *Legnickie pole* (1930).

¹⁶ *Słownik* (2 tomy) ukazywał się w zeszytach od marca 1926 do kwietnia 1927 r.

¹⁷ Tom 1 (1930), tom 2 (1930), tom 3 (1931); tom 4 ukazał się już po wojnie nakładem Wydawnictwa F. Pieczętkowski i Ska (Kraków–Warszawa 1946).

Największym jednak osiągnięciem Krakowskiej Spółki Wydawniczej była bez wątpienia seria „Biblioteka Narodowa”. Jej zamysł pojawił się w czasie I wojny światowej, gdy uświadomiono sobie, „jak mało w warstwie inteligentnej narodu znany jest dorobek kultury własnej przeszłości”¹⁸. *Spiritus movens* całego przedsięwzięcia był historyk literatury, profesor Stanisław Kot. To on opracował program i zasady wydawnicze nowej serii, której celem było „zaspokoić pilną potrzebę kulturalną i przynieść zarówno dla każdego inteligentnego Polaka jak i dla kształcącej się młodzieży [...] wszystkie cenniejsze utwory poezji i prozy polskiej od wieku XVI aż po dobę społeczną, uwzględniając nie tylko poetów i beletrystów, ale także mówców, historyków i filozofów”¹⁹. Seria miała stanowić lekturę uzupełniającą dla klas wyższych szkół średnich i dla studentów uniwersytetów. Ukazywały się dwie serie „Biblioteki Narodowej”: seria I – obejmująca dzieła literatury polskiej i seria II – prezentująca utwory literatury powszechnej.

Pierwszy tomik serii ujrzał światło dzienne 1 listopada 1919 roku. Były to *Treny* Jana Kochanowskiego w opracowaniu Tadeusza Sinki. Drugą serię zainicjowała *Antygona* Sofoklesa w przekładzie i opracowaniu Kazimierza Morawskiego (1920). Pod egidą Krakowskiej Spółki Wydawniczej ukazało się 170 tomików: 118 tomików I serii (średnio 28 rocznie) oraz 52 tomiki II serii. Przeciętny nakład wynosił 10 000–12 000 egzemplarzy, najniższy 6000 egz. Zdarzały się jednak edycje o wyjątkowo wysokich nakładach sięgających 30 000, a nawet 40 000 egz. Najwyższy nakład osiągnęły *Treny* Kochanowskiego (70 000 egzemplarzy).

Wśród dzieł ukazujących się w I serii można wyróżnić kilka grup, biorąc pod uwagę kryterium chronologiczne. Najwięcej tomików prezentowało literaturę XIX-wieczną (ok. 70%, dzieła Mickiewicza, Słowackiego, Fredry), dalej utwory staropolskie do XVI wieku włącznie (12%, przede wszystkim dzieła Kochanowskiego). Literatura XVIII wieku stanowiła ok. 11% całości (Niemcewicz, Konarski, Trembecki), a około 6% reprezentowało utwory XVII-wieczne (Potocki, Pasek)²⁰.

W serii II najliczniejsze były tomiki z utworami literatury do XVI wieku włącznie (ok. 47%), z przewagą autorów antycznych – było ich 20, przede wszystkim o charakterze lekturowym (Sofokles, Ajschylos, Homer, Wergiliusz, Eurypides, Plutarch, Arystofanes, Plaut, Horacy). Literatura XVII-wieczna, głównie utwory Szekspira i Moliere, stanowiła 28% tomików. Pozostałe tomy obejmowały literaturę z XVIII i XIX wieku²¹.

Warto nadmienić, że rozważano utworzenie trzeciej serii, prezentującej wydania nieliterackie (historyczne, retoryczne oraz pedagogiczne), ale ostatecznie pomysł ten zarzucono.

W latach 1932–1933, z powodu trwającej likwidacji spółki, wstrzymano wydawanie „Biblioteki Narodowej”. Pomysłodawca serii, prof. Stanisław Kot, podejmował

¹⁸ *Od Wydawnictwa*, [w:] *Almanach Biblioteki Narodowej. W dziesięciolecie wydawnictwa 1919–1929*, Kraków 1929, s. 1.

¹⁹ F. Bielak, *Ambitna „Biblioteka”...*, s. 9.

²⁰ M. Golenia, *Przyczynek do historii Krakowskiej Spółki Wydawniczej*, praca magisterska napisana pod kierunkiem Jerzego Jarowieckiego w Samodzielnym Zakładzie Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej, WSP, Kraków 1983, s. 22.

²¹ Tamże.

usilne zabiegi w celu uratowania tej cennej dla kultury narodowej inicjatywy. Rozpisano konkurs na sprzedaż całego zapasu „Biblioteki Narodowej” i innych wydawnictw z prawem do dalszych wydań. Podjęto rozmowy z dyrektorem Wydawnictwa „Ossolineum” Antonim Lewakiem, uwieńczzone podpisaniem umowy kupna serii przez Zakład Narodowy im. Ossolińskich we Lwowie w dniu 22 lipca 1933 roku. Wartość transakcji – ustalona przez rzeczoznawców sądowych, dra Aleksandra Słapę i Mariana Krzyżanowskiego²² – wyniosła 57 618 zł. Na mocy umowy nabywca otrzymał prawo używania nazwy serii oraz wszedł w prawa autorskie i nakładowe zarówno do dzieł już wydanych, jak i tych, które miały się ukazać w przyszłości. Ossolineum przejęło również rękopisy, wszelkie materiały już wydrukowane, a także klisze i matryce drukarskie²³.

Drugą serią „do użytku szkolnego” w ofercie Krakowskiej Spółki Wydawniczej były „Teksty źródłowe do nauki historii w szkole średniej”. Inicjatorem i redaktorem serii był, podobnie jak w przypadku „Biblioteki Narodowej”, prof. Stanisław Kot. Całość obejmowała 60 zeszytów, które ukazywały się od 1923 do 1928 roku (większość w latach 1923–1924). Wśród autorów opracowujących poszczególne tomiki można wymienić tak znakomitych historyków, jak: Władysław Semkowicz, Roman Grodecki, Jan Ptaśnik, Fryderyk Papée, Ludwik Finkel, Władysław Pocięcha, Władysław Konopczyński, Stanisław Kutrzeba i in. Zeszyty miały jednakowy format 8° oraz objętość 32 stron (2 arkusze). Oprawiano je w charakterystyczny dla Krakowskiej Spółki Wydawniczej jasnoniebieski, cienki karton²⁴.

Teksty zamieszczane w zeszytach były wyborem materiałów źródłowych przydatnych w nauce historii, poczynając od starożytnego Egiptu aż po historię najnowszą. Zaopatrzone były w aparat pomocniczy w postaci przypisów o charakterze bibliograficznym, słownikowym oraz rzeczowym – przynosiły wyjaśnienia trudniejszych pojęć, nazw, dat i faktów. Stanowiły dodatkową pomoc w nauce historii, rozszerzając materiał i przynosząc nowe informacje uczniom, którzy szczególnie interesowali się tym przedmiotem²⁵.

* * *

Wśród krakowskich firm wydawniczych podejmujących inicjatywy na rzecz szkolnictwa i edukacji na szczególną wagę zasługują dwie oficyny działające w różnych obszarach wspomnianego kręgu szeroko rozumianej edukacji. Z jednej strony Księgarnia Geograficzna „Orbis”, wydająca podręczniki i pomoce szkolne z zakresu geografii, z powodzeniem konkurująca na rynku z renomowanymi warszawskimi i lwowskimi oficynami. Jej książki przez całe lata dwudzieste ubiegłego stulecia cieszyły się uznaniem i powodzeniem czytelnictwem, czego dowodem są

²² Aleksander Słapa (1895–1964) był w latach 1918–1950 (z czteroletnią przerwą w okresie okupacji hitlerowskiej) kierownikiem księgarni Gebethnera i S-ki w Krakowie, natomiast Marian Krzyżanowski (1880–1964) był od 1908 do 1950 roku właścicielem Księgarni S.A. Krzyżanowski w Krakowie.

²³ W. Kocyba-Kamińska, *Oficyna Ossolińska w latach 1920–1939*, Wrocław 1973, s. 194.

²⁴ M. Golenia, *Przyczynek do historii...*, s. 33.

²⁵ Spis zeszytów serii zawiera Aneks 2 do niniejszego artykułu.

kolejne wznowienia tytułów sięgające ponad dwudziestu edycji. Na drugim biegunie znajduje się Krakowska Spółka Wydawnicza, która zainicjowała trwający po dziś dzień fenomen serii do użytku szkolnego, a mianowicie „Biblioteki Narodowej”. Sukces i popularność zarówno tej, jak i innych serii wydawniczych, sprawiły, że pomimo upadku wydawnictwa znaleziono kontynuatora cyklu, który za kilka lat będzie obchodzić stulecie obecności na rynku.

Nie można też zapominać o mniejszych wydawcach, często dziś zapomnianych, którzy również odegrali swoją rolę w dziele służby na rzecz szkoły, wreszcie o wcale licznych wydawcach nieinstytucjonalnych – autorach wydających podręczniki i książki szkolne własnym nakładem. Wszystkie te osoby i instytucje tworzą barwną historię ruchu wydawniczego Drugiej Rzeczypospolitej.

Aneks 1

Biblioteka Narodowa

Seria I

- Anczyc W. L., *Kościuszk pod Raclawicami i poezje patriotyczne*. Opracował J. S. Bystron, (nr 69) 1924
- Anczyc W. L., *Obrazki dramatyczne ludowe*. Opracował J. S. Bystron, (nr 78) 1924
- Anonim tzw. Gall, *Kronika polska*. Przełożył i opracował R. Grodecki, (nr 59) 1923
- Asnyk A., *Wybór poezji*. Wstępem i objaśnieniami zaopatrzył E. Kucharski, (nr 67) 1924
- Bałucki M., *Grube ryby. Komedia w trzech aktach*. Opracował Z. Tempka-Nowakowski, (nr 95) 1926
- Błaziński J., *Pan Damazy. Komedia konkursowa w czterech aktach*. Opracował Z. Tempka-Nowakowski, (nr 38) 1921
- Brodziński K., *Mowy i pisma patriotyczne oraz O powołaniu i obowiązkach młodzieży akademickiej*. Opracował I. Chrzanowski, (nr 94) 1926
- Brodziński K., *O klasycyzmie i romantyzmie tudzież o duchu poezji polskiej*. Z wstępem i objaśnieniami A. Łuckiego, (nr 10) 1920
- Brodziński K., *Wspomnienia mojej młodości i inne pisma autobiograficzne*. Wstępem i objaśnieniami zaopatrzył A. Łucki, (nr 113) 1928
- Brodziński K., *Wybór pism*. W opracowaniu A. Łuckiego, (nr 34) 1921
- Czajkowski M., *Owrućzanin. Powieść historyczna z 1812 roku*. Opracował Z. Szweykowski, (nr 103) 1927
- Z ks. Czartoryskich M. ks. Wirtemberska, *Malwina czyli domysłność serca*. Z wstępem i objaśnieniami K. Wojciechowskiego, (nr 23) 1920
- Czasy saskie. *Wybór źródeł*. Wstępem i objaśnieniami zaopatrzył J. Feldman, (nr 110) 1928
- Długosz J., *Bitwa grunwaldzka (z „Historii Polski”)*. Opracował J. Dąbrowski, (nr 31) 1921
- Feliński A., *Barbara Radziwiłłówna. Tragedia w pięciu aktach*. Z wstępem i objaśnieniami M. Szyjkwoskiego, (nr 9) 1920
- Fredro A., *Cudzoziemszczyzna. Komedia we trzech aktach*. Opracował St. Windakiewicz, (nr 97) 1927
- Fredro A., *Dożywocie. Komedia we trzech aktach wierszem*. Opracował St. Windakiewicz, (nr 93) 1927
- Fredro A., *Pan Jowialski*. Opracował E. Kucharski, (nr 36) 1921
- Fredro A., *Śluby panieńskie*. Opracował E. Kucharski, (nr 22) 1920
- Fredro A., *Zemsta. Komedia w czterech aktach wierszem*. Opracował E. Kucharski, (nr 32) 1921
- Goszczyński S., *Król Zamczyska*. Opracował J. Tretiak, (nr 50) 1922
- Goszczyński S., *Zamek Kaniowski. Powieść*. Opracował J. Tretiak, (nr 44) 1921
- Górnicki Ł., *Dworzanin polski*. Opracował R. Pollak, (nr 109) 1928
- Kaczkowski Z., *Murdelio. Powieść*. Opracował Z. Szweykowski, (nr 84) 1925
- Karpiński F., *Wybór poezji*. Opracował Wł. Jankowski, (nr 89) 1926
- Kasprowicz J., *Wybór poezji*. Opracował S. Kołaczkowski, (nr 120) 1929
- Kitowicz J., *Opis obyczajów i zwyczajów za panowania Augusta III*. Wstępem i objaśnieniami zaopatrzył M. Janik, (nr 88) 1925
- Kochanowski J., *Odprawa posłów greckich*. Z wstępem i komentarzem T. Sinki, (nr 3) 1919
- Kochanowski J., *Pieśni i wybór innych wierszy*. Opracował T. Sinko, (nr 100) 1927
- Kochanowski J., *Treny*. Z wstępem i komentarzem T. Sinki, (nr 1) 1919
- Kochowski W., *Psalmodya polska oraz wybór liryków i fraszek*. Wydał i objaśnił J. Krzyżanowski, (nr 92) 1926

- Konarski St., *Wybór pism politycznych*. Z wstępem i objaśnieniami W. Konopczyńskiego, (nr 35) 1921
Konfederacja barska. Wybór tekstów. Wstępem i objaśnieniami zaopatrzył W. Konopczyński, (nr 102) 1928
- Kopernik M., *Wybór pism w przekładzie polskim*. Opracował A. Birkenmajer, (nr 15) 1920
- Korzeniowski J., *Karpaccy górale. Dramat w trzech aktach*. Wstępem i objaśnieniami zaopatrzył W. Hahn, (nr 63) 1923
- Korzeniowski J., *Kolokacja*. Opracował K. Wojciechowski, (nr 28) 1925
- Korzeniowski J., *Spekulant*. Z wstępem i objaśnieniami K. Wojciechowskiego, (nr 25) 1921
- Krasicki I., *Mikołaja Doświadczńskiego przypadki*. Z autografu wydał, wstępem i objaśnieniami zaopatrzył B. Gubrynowicz, (nr 41) 1921
- Krasicki I., *Pan Podstoli*. Opracował J. Krzyżanowski, (nr 101) 1927
- Kraśiński Z., *Irydion*. Z wstępem i objaśnieniami T. Sinki, (nr 42) 1921
- Kraśiński Z., *Nie-Boska Komedja*. Opracował J. Kleiner, (nr 24) 1920
- Kraśiński Z., *Przedświt*. Opracował J. Kleiner, (nr 18) 1922
- Kraśiński Z., *Psalmys przyszłości oraz J. Słowackiego Odpowiedź na „Psalmys Przyszłości”*. Opracował M. Kridl, (nr 107) 1928
- Kraszewski J. I., *Brühl. Opowiadanie historyczne*. Opracował J. Feldman, (nr 114) 1928
- Kraszewski J. I., *Budzik. Obrazek*. Ze wstępem i objaśnieniami W. Hahna, (nr 55) 1923
- Kraszewski J. I., *Historia o Janaszu Korczaku i o pięknej miecznikównie. Powieść z czasów Jana Sobieskiego*. Wstępem i objaśnieniami zaopatrzył W. Hahn, (nr 81) 1924
- Kraszewski J. I., *Morituri. Powieść*. Wstępem o życiu i twórczości J. I. Kraszewskiego poprzedził W. Hahn, (nr 86) 1925
- Kraszewski J. I., *Powrót do gniazda. Powieść z podań XVI wieku*. W opracowaniu W. Hahna, (nr 58) 1923
- Kraszewski J. I., *Stara baśń. Powieść z IX wieku*. Wstępem i objaśnieniami zaopatrzył K. Wojciechowski, (nr 53) 1922
- Kraszewski J. I., *Zygmuntowskie czasy. Powieść z roku 1572*. Opracował A. Bar, (nr 91) 1926
- Łoziński W., *Zaklęty dwór. Powieść w dwóch częściach*. Opracował A. Bar, (nr 96) 1926
- Malczewski A., *Maria. Powieść ukraińska*. Podług autografu wydał, wstępem i objaśnieniami zaopatrzył J. Ujejski, (nr 46) 1922
- Mickiewicz A., *Dziady, część trzecia*. Opracował J. Kallenbach, (nr 20) 1920
- Mickiewicz A., *Dziady wileńskie*. Z wstępem i objaśnieniami J. Kallenbacha, (nr 11) 1920
- Mickiewicz A., *Grażyna. Powieść litewska*. Z wstępem J. Tretiaka i objaśnieniami H. Życzyńskiego, (nr 74) 1924
- Mickiewicz A., *Konrad Wallenrod*. Opracował J. Ujejski, (nr 72) 1924
- Mickiewicz A., *Księgi narodu polskiego i pielgrzymstwa polskiego*. Opracował St. Pigoń, (nr 17) 1920
- Mickiewicz A., *Pan Tadeusz. Historia szlachecka z roku 1811 i 1812*. Opracował St. Pigoń, (nr 83) 1925
- Mickiewicz A., *Pisma estetyczno-krytyczne*. Opracował H. Życzyński, (nr 79) 1924
- Mickiewicz A., *Poezje*. Tom I. (*Wiersze młodzieńcze – Ballady – Grażyna*). Wybór, wstęp i objaśnienia J. Kallenbacha, (nr 6) 1920
- Mickiewicz A., *Poezje*. Tom II (*Wiersze z lat 1825–1855*). (*Pieśni – Sonety – Poezje patriotyczne, religijne i filozoficzne – Wiersze okolicznościowe – Bajki*). Wstęp i układ J. Kallenbacha. Objasneniami zaopatrzył J. Bystrzycki, (nr 66) 1924
- Mickiewicz A., *Trybuna Ludów*. Przekład, wstęp i komentarz E. Haeckera, (nr 27) 1921
- Mochacki M., *O literaturze polskiej w wieku dziewiętnastym*. Opracował H. Życzyński, (nr 56) 1923
- Najdawniejsze zabytki języka polskiego*. Opracował W. Taszycki, (nr 104) 1927
- Niemcewicz J., *Powrót posła. Komedja w trzech aktach oraz Wybór bajek politycznych z epoki Sejmu Wielkiego*. Z wstępem i objaśnieniami St. Kota, (nr 4) 1919
- Norwid C., *Wybór poezji*. Opracował St. Cywiński, (nr 64) 1924
- Pasek J. Ch., *Pamiętniki*. Wstępem i objaśnieniami zaopatrzył A. Brückner, (nr 52) 1924
- Poezja barska*. Zebrał, wstępem i objaśnieniami zaopatrzył K. Kolbuszewski, (nr 108) 1928
- Pol W., *Mohort*. Wstępem i objaśnieniami zaopatrzył A. Łucki, (nr 52) 1922
- Pol W., *Pieśni Janusza*. Z wstępem i objaśnieniami J. Kallenbacha, (nr 33) 1921
- Pol W., *Pieśń o ziemi naszej oraz liryki wybrane*. Z wstępem i objaśnieniami R. Zawilińskiego, (nr 21) 1920

- Polska pieśń ludowa. Wybór.* Opracował J. St. Bystrzeński, (nr 26) 1921
- Polska proza średniowieczna.* Wybrał i objaśnił A. Brückner, (nr 68) 1923
- Potocki W., *Wiersze wybrane.* Objął A. Brückner, (nr 19) 1920
- Potocki W., *Wojna Chocimska.* Z autografu wydał i opracował A. Brückner, (nr 75) 1924
- Rej M., *Pisma prozą i wierszem.* Wybrał i objaśnił A. Brückner, (nr 40) 1921
- Romanowski R., *Dziewczę z Sącza oraz Wybór liryków.* Wstępem i objaśnieniami opatrzył St. Lam, (nr 39) 1921
- Rzewuski H., *Listopad. Romans historyczny z drugiej połowy wieku XVIII.* Wstępem i objaśnieniami zaopatrzył K. Wojciechowski, (nr 61) 1923
- Rzewuski H., *Pamiętki Sopolicy.* Z autografu wydał i opracował Z. Szweykowski, (nr 112) 1928
- Sęp Szarzyński M., *Rytm i anonimowe pieśni i listy miłosne z XVI w.* Opracował T. Sinko, (nr 118) 1928
- Sielanka polska XVII wieku. Szymon Simonides – Bartłomiej Zimorowic — Jan Gawiński.* Wybrał i objaśnił A. Brückner, (nr 48) 1922
- Skarga P., *Kazania sejmowe.* Opracował St. Kot, (nr 70) 1925
- Słowacki J., *Anielli.* Z wstępem i objaśnieniami J. Ujejskiego, (nr 7) 1919
- Słowacki J., *Balladyna. Tragedia w pięciu aktach.* Opracował J. Kleiner, (nr 51) 1922
- Słowacki J., *Beniowski. Poema. Pięć pierwszych pieśni.* Opracował J. Kleiner, (nr 13) 1921
- Słowacki J., *Beniowski.* Wydanie całkowite w nowym układzie. Opracował J. Kleiner, (nr 13/14) 1922
- Słowacki J., *Fantazy czyli Nowa Dejanira.* Opracował S. Kołaczkowski, (nr 105) 1927
- Słowacki J., *Kordian.* Z wstępem i objaśnieniami J. Ujejskiego, (nr 2) 1919
- Słowacki J., *Książę Marek. Poema dramatyczne w trzech aktach.* Z wstępem i objaśnieniami St. Turowskiego, (nr 29) 1921
- Słowacki J., *Lilia Weneda. Tragedia w pięciu aktach.* Wstępem i objaśnieniami zaopatrzył M. Janik, (nr 16) 1920
- Słowacki J., *Maria Stuart. Drama historyczne w pięciu aktach.* Opracował J. Ujejski, (nr 111) 1928
- Słowacki J., *Mazepa. Tragedia w pięciu aktach.* Wstępem i objaśnieniami zaopatrzył B. Gubrynowicz, (nr 76) 1924
- Słowacki J., *Mindowe, król litewski. Obraz historyczny w pięciu aktach.* Z wstępem i objaśnieniami W. Hahna, (nr 43) 1921
- Słowacki J., *Powieści poetyckie.* Opracował M. Kridl, (nr 47) 1921
- Słowacki J., *Sen srebrny Salomei. Romans dramatyczny w pięciu aktach.* Wstępem i objaśnieniami zaopatrzył St. Turowski, (nr 57) 1923
- Słowacki J., *Trzy poematy.* Wydał i objaśnił J. Maurer, (nr 49) 1922
- Sonet polski. Wybór tekstów.* Wstępem i objaśnieniami zaopatrzył Wł. Folkierski, (nr 82) 1925
- Sowiński L., *Wybór poezji.* Opracował Wł. Bryda, (nr 45) 1922
- Staszic St., *Przestrogi dla Polski.* Wydanie krytyczne przygotował i opracował S. Czarnowski, (nr 98) 1926
- Staszic St., *Uwagi nad życiem Jana Zamoyskiego.* Wydanie krytyczne przygotował i wstępem zaopatrzył S. Czarnowski, (nr 90) 1926
- Syrokomla Wł. (L. Wł. Kondratowicz), *Wybór poezji.* Opracował P. Bielak, (nr 54) 1922
- Średniowieczna pieśń religijna polska.* Wydał A. Brückner, (nr 65) 1923
- Średniowieczna poezja polska świecka.* Zebrał i opracował S. Vrtel-Wierczyński, (nr 60) 1923
- Tańska K., *Dziennik Franciszki Krasieńskiej, w ostatnich latach panowania Augusta III pisany.* Opracowała I. Kotowa, (nr 119) 1929
- Tańska K., *Listy Elżbiety Rzeczyckiej oraz Nocleg w Kromolowie i Obiady czwartkowe.* Opracowała I. Kotowa, (nr 99) 1927
- Towarzystwo Filomatów. Wybór tekstów.* Wstęp i objaśnienia A. Łuckiego, (nr 77) 1924
- Towiański A., *Wybór pism i nauk.* Opracował St. Pigoń, (nr 8) 1920
- Trembecki St., *Sofiówka i Wybór poezji.* Opracował Wł. Jankowski, (nr 80) 1925
- Twardowski S., *Nadobna Paskwalina.* Wstępem i objaśnieniami zaopatrzył R. Pollak, (nr 87) 1926
- Ujejski K., *Wybór poezji.* Opracował M. Janik, (nr 37) 1921
- Wasiński E., *Poezje.* Wstępem i objaśnieniami zaopatrzył E. Haecker, (nr 85) 1925
- Wybicki J., *Życie moje oraz Wspomnienie o Andrzeju i Konstancji Zamoyskich.* Z autografów wydał i objaśnił A. M. Skalkowski, (nr 106) 1927

- Zabłocki F., *Sarmatyzm. Komedia w pięciu aktach*. Tekst ustalił, wstępem i objaśnieniami zaopatrzył L. Bernacki, (nr 115) 1928
- Zaleski B., *Wybór poezji*. Opracował J. Tretiak, (nr 30) 1921
- Zimorowicz Sz., *Roksolanki*. Opracował A. Brückner, (nr 73) 1924
- Żmichowska N., *Poganka*. Opracował T. Żeleński (Boy), (nr 121) 1930
- Żółkiewski St., *Początek i progres wojny moskiewskiej*. Z wstępem i komentarzem W. Sobieskiego, (nr 12) 1920

Seria II

- Aischylos, *Persowie*. Przełożył K. Kaszewski. Wstępem i objaśnieniem zaopatrzył St. Witkowski, (nr 19) 1922
- Aischylos, *Prometeusz skowany*. Przełożył J. Kasprowicz. Wstępem i objaśnieniami zaopatrzył St. Witkowski, (nr 7) 1921
- Antologia literatury francuskiej*. Z własnych przekładów ułożył i opracował T. Żeleński (Boy), (nr 18) 1922
- Arystofanes, *Chmury*. Przełożył i przypisami zaopatrzył B. Butrymowicz. Ze wstępem J. Kowalskiego, (nr 27) 1923
- Arystofanes, *Ptaki*. Przełożył i uwagami zaopatrzył B. Butrymowicz. Ze wstępem K. Morawskiego, (nr 23) 1922
- Arystofanes, *Rycerze*. Przełożył i opracował B. Butrymowicz, (nr 11) 1922
- Św. Augustyn, *Wyznania*. Przełożyła K. Wisłocka-Remerowa. Opracował J. Kowalski, (nr 45) 1929
- Byron G. G., *Manfred, Kain*. Przełożyła Z. Reutt-Witkowska. Wstępem i objaśnieniami zaopatrzył A. Tretiak, (nr 54) 1928
- Byron G. G., *Powieści poetyckie*. Opracował A. Tretiak, (nr 34) 1924
- Calderon de la Barca Pedro, *Księżę Niezłomny. Tragedia w trzech aktach*. W przekładzie J. Słowackiego. Wstępem i objaśnieniami zaopatrzył Wł. Folkierski, (nr 55) 1930
- Corneille P., *Cyd. Tragedia w pięciu aktach*. W tłumaczeniu J. A. Morsztyna. Opracował Wł. Folkierski, (nr 8) 1921
- Demostenes, *Wybór mów*. Przełożył, wstępem i objaśnieniami zaopatrzył J. Kowalski, (nr 15) 1922
- Eurypides, *Hippolitos (Fedra)*. W przekładzie B. Butrymowicza. Wstępem i objaśnieniami zaopatrzył S. Hammer, (nr 41) 1928
- Eurypides, *Medea*. Przełożył, wstępem i objaśnieniami zaopatrzył B. Butrymowicz, (nr 13) 1922
- Goethe J. W., *Cierpienia młodego Wertera*. Przełożył F. Mirandola. Opracował Z. Zagórowski, (nr 22) 1922
- Goethe J. W., *Herman i Dorota*. Przełożył L. Jenike. Opracował Z. Zagórowski, (nr 51) 1920
- Homer, *Iliada*. W przekładzie F. K. Dmochowskiego. Wstępem i komentarzem opatrzył T. Sinko, (nr 17) 1922
- Homer, *Odyseja*. W przekładzie L. Siemieńskiego. Wstępem i objaśnieniami zaopatrzył T. Sinko, (nr 21) 1922
- Horacy, *Wybór poezji*. Przełożył i opracował J. Zawirski, (nr 25) 1923
- Ksenofont, *Sympozjon oraz wybór pism*. Przełożył i opracował A. Rapaport, (nr 39) 1929
- Ksenofont, *Wyprawa Cyrusa (Anabaza)*. Przełożył i przypisami zaopatrzył A. Rapaport. Z wstępem St. Witkowskiego, (nr 31) 1924
- La Rochefoucauld, *Maksymy i rozważania moralne*. Przełożył, wstępem i objaśnieniami zaopatrzył T. Żeleński (Boy), (nr 38) 1925
- Molier, *Mieszczanin szlachcicem. Komedia w pięciu aktach z baletem*. Przełożył i opracował T. Żeleński (Boy), (nr 10) 1921
- Molier, *Mizantrop. Komedia w pięciu aktach*. Przełożył i opracował T. Żeleński (Boy), (nr 2) 1920
- Molier, *Pocieszne wykwintnisie. Komedia*. Przełożył, wstępem i objaśnieniami zaopatrzył T. Boy-Żeleński, (nr 43) 1926
- Molier, *Skąpiec. Komedia w pięciu aktach*. Przełożył i opracował T. Żeleński (Boy), (nr 6) 1921

- Molier, *Świętoszek (Tartufe). Komedia w pięciu aktach*. Przełożył i opracował T. Żeleński (Boy), (nr 40) 1925
- Plautus T. M., *Bracia*. Przełożył i opracował G. Przychocki, (nr 33) 1924
- Plautus T. M., *Kupiec*. Przełożył i opracował G. Przychocki, (nr 46) 1927
- Plautus T. M., *Żołnierz Samochwał*. Przełożył i opracował G. Przychocki, (nr 53) 1929
- Plutarch z Cheronei, *Żywoły sławnych mężów*. W zrewidowanym przekładzie F. N. Golańskiego, z dodatkiem trzech żywotów w przeróbce I. Krasickiego. Z wstępem i uwagami T. Sinki, (nr 3) 1921
- Puszkin A., *Eugeniusz Oniegin. Romans wierszem*. W przekładzie L. Belmonta. Opracował, wstępem i przypisami zaopatrzył W. Lednicki, (nr 35) 1925
- Rousseau J. J., *O umowie społecznej*. Przełożył i opracował M. Starzewski, (nr 44) 1927
- Rousseau J. J., *Uwagi nad rządem Polski*. Przełożył i opracował M. Starzewski, (nr 32) 1924
- Schiller F., *Dziewica Orleańska. Tragedia romantyczna w pięciu aktach z prologiem*. Przełożył F. Mirandola. Opracował Z. Żygulski, (nr 47) 1928
- Schiller F., *Zbójcy. Dramat w pięciu aktach*. W przekładzie M. Budzyńskiego. Wstępem i przypisami zaopatrzył Z. Żygulski, (nr 30) 1923
- Scott W., *Waverley*. Przekład T. Świdorskiej. Wstępem zaopatrzył i opracował A. Tretiak, (nr 56) 1929
- Słowo o wyprawie Igora*. Przełożył J. Tuwim. Wstępem i objaśnieniami zaopatrzył A. Brückner, (nr 50) 1928
- Sofokles, *Antygona*. Przetłumaczył i opracował K. Morawski, (nr 1) 1920
- Sofokles, *Elektra*. Przełożył i opracował K. Morawski, (nr 9) 1921
- Sofokles, *Król Edyp*. Przełożył i opracował K. Morawski, (nr 5) 1921
- Szekspir W., *Antoniusz i Kleopatra. Tragedia w pięciu aktach*. Przełożył oraz wstępem i objaśnieniami opatrzył Wł. Tarnawski, (nr 14) 1921
- Szekspir W., *Burza. Komedia w pięciu aktach*. W tłumaczeniu J. Paszkowskiego. Opracował A. Tretiak, (nr 12) 1921
- Szekspir W., *Hamlet. Tragedia w pięciu aktach*. Przełożył oraz wstępem i objaśnieniami opatrzył A. Tretiak, (nr 20) 1922
- Szekspir W., *Juliusz Cezar. Tragedia w pięciu aktach*. Przełożył oraz wstępem i objaśnieniami opatrzył Wł. Tarnawski, (nr 36) 1925
- Szekspir W., *Król Lear. Tragedia w pięciu aktach*. Przełożył oraz wstępem i objaśnieniami opatrzył A. Tretiak, (nr 28) 1923
- Szekspir W., *Makbet. Tragedia w pięciu aktach*. W tłumaczeniu J. Paszkowskiego. Wstępem i objaśnieniami zaopatrzył A. Tretiak, (nr 16) 1921
- Szekspir W., *Otello. Tragedia w pięciu aktach*. W przekładzie J. Paszkowskiego. Opracował A. Tretiak, (nr 42) 1927
- Szekspir W., *Romeo i Julia. Tragedia w pięciu aktach*. Przełożył oraz wstępem i objaśnieniami opatrzył Wł. Tarnawski, (nr 26) 1924
- Tasso T., *Goffred abo Jeruzalem wyzwolona*. W przekładzie P. Kochanowskiego. Opracował R. Pollak, (nr 4) 1921
- Wergiliusz, *Eneida*. W przekładzie Ks. T. Karyłowskiego. Z wstępem i objaśnieniami T. Sinki, (nr 29) 1924
- Wybór listów francuskich XVII i XVIII wieku*. Przełożył i opracował M. M. Paciorkiewicz, (nr 24) 1923

Aneks 2

Teksty źródłowe do nauki historii w szkole średniej

- Nr 1. *Egipt starożytny*. Opracował dr A. Śmieszek
- Nr 2. *Asyria i Babilon*. Opracował dr M. Schorr
- Nr 3. *Palestyna starożytna*. Opracował dr M. Schorr
- Nr 4. *Iran i Indie*. Opracował prof. dr A. Śmieszek i dr St. Schayer
- Nr 5. *Najdawniejsze dzieje Grecji*. Opracował dr T. Walek
- Nr 6. *Okres wojen perskich*. Opracował dr J. Kowalski
- Nr 7. *Grecja od wojny peloponezkiej do podboju macedońskiego*. Opracował J. Kowalski
- Nr 8. *Aleksander Wielki i epoka hellenistyczna*. Opracował T. Walek
- Nr 9. *Republika rzymska w dobie rozkwitu*. Opracował dr L. Piotrowicz
- Nr 10. *Upadek republiki rzymskiej*. Opracował dr L. Piotrowicz
- Nr 11. *Okres świetności cesarstwa rzymskiego*. Opracował dr L. Piotrowicz
- Nr 12. *Rozkład i upadek cesarstwa rzymskiego*. Opracował dr L. Piotrowicz
- Nr 13. *Europa we wczesnym średniowieczu*. Opracował K. Dobrowolski
- Nr 14. *Polska pogańska i słowiańska*. Opracował dr A. Brückner
- Nr 15. *Walka cesarstwa z papieżem*. Opracował dr Wł. Semkowicz
- Nr 16. *Budowa państwa polskiego (963–1138)*. Opracował dr R. Gródecki
- Nr 17. *Europa w okresie wypraw krzyżowych*. Opracował dr Wł. Semkowicz
- Nr 18. *Podziały i zjednoczenie państwa polskiego (1138–1320)*. Opracował dr R. Grodecki
- Nr 19. *Rozkwit średniowiecznego porządku w Europie (w. XIII–XIV)*. Opracował dr J. Ptaśnik
- Nr 20. *Budowa wewnętrzna Polski piastowskiej*. Opracował dr R. Grodecki
- Nr 21. *Utwierdzenie państwa polskiego (1321–1334)*. Opracował dr J. Dąbrowski
- Nr 22. *Ruś i Litwa przed Unją*. Opracował dr F. Koneczny
- Nr 23. *Europa w okresie schizmy i soborów*. Opracował dr J. Dąbrowski
- Nr 24. *Korona i Litwa od chrztu Jagiełły do Warny (1385–1444)*. Opracował dr J. Dąbrowski
- Nr 25. *Arabowie i Turcy*. Opracował dr T. Kowalski
- Nr 26. *Rozkład średniowiecznego porządku w Europie*. Opracował dr J. Dąbrowski
- Nr 27. *Humanizm i rozkład średniowiecznego porządku w Europie*. Opracował dr F. Papee
- Nr 28. *Odrodzenie i reformacja*. Opracował dr L. Finkel i dr Wł. Pocięcha
- Nr 29. *Polityka Europejska (1492–1555)*. Opracował dr L. Finkel i dr Wł. Pocięcha
- Nr 30. *Panowanie Zygmunta Starego*. Opracował dr Wł. Pocięcha
- Nr 31. *Zygmunt August i rozkwit reformacji w Polsce*. Opracował dr St. Kot
- Nr 32. *Europa w dobie kontrreformacji*. Opracował dr Wł. Pocięcha
- Nr 33. *Polska za pierwszych królów elekcyjnych*. Opracował dr St. Kot
- Nr 34. *Oslabienie władzy monarchii w Polsce (1587–1607)*. Opracował dr St. Kot
- Nr 35. *Okres wojny trzydziestoletniej*. Opracował dr J. Feldman
- Nr 36. *Od rokoszu Zebrzydowskiego do wojen kozackich*. Opracował dr K. Tyszkowski
- Nr 37. *Rewolucja angielska i jej następstwa*. Opracował dr J. Feldman
- Nr 38. *Europa w okresie Ludwika XIV*. Opracował dr J. Feldman
- Nr 39. *Panowanie Jana Kazimierza*. Opracował dr Wł. Konopczyński
- Nr 40. *Polska w okresie wojen tureckich*. Opracował dr Wł. Konopczyński
- Nr 41. *Europa w wieku oświecenia (1715–1789)*. Opracował dr J. Feldman
- Nr 42. *Czasy saskie w Polsce*. Opracował dr Wł. Konopczyński
- Nr 43. *Panowanie Stanisława Augusta do roku 1788*. Opracował dr Wł. Konopczyński
- Nr 44. *Wielka rewolucja francuska*. Opracował dr A. Skalkowski
- Nr 45. *Polska od Sejmu Wielkiego do trzeciego rozbioru*. Opracował dr A. Skalkowski

- Nr 46. *Europa w okresie napoleońskim*. Opracował dr A. Skalkowski
- Nr 47. *Legiony i Księstwo Warszawskie*. Opracował dr A. Skalkowski
- Nr 48. *Europa w okresie Restauracji (1815–1847)*. Opracował dr J. Frejlich
- Nr 49. *Królestwo Kongresowe i Powstanie listopadowe*. Opracował dr B. Pawłowski
- Nr 50. *Prusy i Austria na ziemiach polskich przed r. 1846*. Opracował dr J. Frejlich
- Nr 51. *Polska w dobie Wielkiej Emigracji (1815–1856)*. Opracował dr J. Frejlich
- Nr 52. *Ziemie litewsko-ruskie pod zaborem rosyjskim*. Opracował H. Mościcki
- Nr 53. *Od wiosny ludów do wojny francusko-pruskiej*. Opracował dr J. Frejlich
- Nr 54. *Powstanie styczniowe i reakcja*. Opracował M. Dubiecki, prof. dr F. Bielak
- Nr 55. *Okres równowagi europejskiej (1871–1914)*. Opracował dr J. Frejlich
- Nr 56. *Ameryka i Daleki Wschód w polityce światowej*. Opracował dr J. Frejlich
- Nr 57. *Polska w dobie przeobrażeń społecznych 1885 do 1904*. Opracował dr J. Frejlich
- Nr 58. *Polska w latach ruchu niepodległościowego 1904–1918*. Opracował dr J. Dąbrowski
- Nr 59. *Wojna Światowa i jej następstwa (1914–1922)*. Opracował dr J. Dąbrowski
- Nr 60. *Polska niepodległa (1918–1923)*. Opracował dr St. Kutrzeba